

עיוני הפרישה

שיעורו השבועי של מורנו המשגיח רבי מאיר ישראל שליט"א

גליון מס': 12
אב תשפ"ג
פרשת: ואתחנן

זמני השבת (אופק אלעד):

כניסה:	יציאה:	ר"ת:
19:12	20:20	20:53

יו"ל ע"י ישיבת קיבוץ "נר ישראל"

עיונים

ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר (דברים ג, כג)

משה רבנו ע"ה התפלל לקב"ה תתקט"ו תפילות לבטל גזירת "ושמה לא תבוא". ואמרו בסוטה (יד.) "דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל וכי לאכול מפריה הוא צריך, או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה, הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי". עתה תעלה התמיהה בנוסח שתקנו לנו בברכת מעין שלש ברוך אתה ה'... שרצית והנחת לאבותינו 'לאכול מפריה ולשבוע מטובה' (ברכות מד.) וכי על זה בלבד נאה לשבח?

א. עיין טור (או"ח סימן ר"ח) וז"ל "וכתב עוד [רס"ג] ויש אומרים ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ואין לאומרו, שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה, אלא לקיים מצוות התלויות בה ע"כ. ובהלכות גדולות ישנו וא"א הרא"ש ז"ל היה אומר". הרי שרבנן קמאי חשו להערה זו ובטלו נוסח זה מן הברכה. אמנם, ידוע מהשל"ה הקדוש (תושבע"פ שער האותיות אות ס') שגם 'סלקא דעתך' שיש בגמרא, תורה היא. וז"ל "אבל דע כי לא נזכר דבר אחד לבטלה בתלמוד שלנו הקדוש, והכל הוא אמת. ואף שהסלקא דעתך לא נשאר במסקנא לענין הא מילתא, מכל מקום הסברא של סלקא דעתך נשאר אמת לענין אחר, וצריך המעיין לראות אחר זה להבין ולהשכיל. ודבר זה הוא תורת אמת, שיעסוק האדם בעומק התלמוד, ויתבונן דכל מה שכתוב בתלמוד הוא דברי אלהים חיים" עכ"ל הקדוש. אמור מעתה שאף שנדחתה ה'סלקא דעתך' הזו לגבי משה רבינו, עדיין יש בה אמת לגבי שאר אינשי. ולכן ההלכות גדולות והרא"ש קבעו נוסח זה אצלנו. ועלינו לבארו.

ב. הבית יוסף (שם) מסביר נוסח זה וז"ל "נראה שטעמו מפני שהיה מפרש, שמה שאנו אומרים ונאכל מפריה ונשבוע מטובה, אין התכלית בשביל האכילה, אלא מה שאומר אחר כך ונברך עליה בקדושה ובטהרה הוא התכלית, אלא דמשום דברכה אתיא מפני האכילה, הוא אומר ונאכל מפריה ונשבוע מטובה עכ"ל. וכדבריו מצאתי בילקו"ש (דברים יא, תתס"ז) "אמר להן הקב"ה לישראל: הכנסתי אתכם לארץ טובה ורחבה לארץ זבת חלב ודבש לאכול מפריה ולשבוע מטובה ולברך שמי עליה". משמע שעיקר האכילה מפירותיה, כדי להכיר טובתו ולברך שמו" וכמו שאומרים בהמשך הברכה 'ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ונברך עליה' שזה עיקר המטרה. וכן הוא אומר 'ואכלת ושבעת וברכת'.

ג. הב"ח (שם אות ח) מיישב באופן אחר וז"ל "תימה, הלא קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה, היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ... ועל כן ניחא שאנו מכניסין בברכה זו ונאכל מפריה ונשבוע מטובה כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה" עכ"ל. ובספר 'משנת יעקב' הסביר דבריו ע"פ הספורנו עה"פ "והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ" (ויקרא כה, כג) וז"ל "כי לי הארץ. הגליל הוא ארץ ה' כי גרים ותושבים אתם עמדי. באותו הגליל שאינו בכלל והארץ נתן לבני האדם" עכ"ל. וכיון שהיא ארץ שמימית יש בה קדושת השכינה.

ויש להעיר לפ"ז, מה תמהו על משה 'וכי לאכול מפריה הוא צריך'. ודאי התכווין לאכול מפריה ולהיות ניזון מקדושת השכינה. ויש ליישב שאף במדבר היה ניזון מהמן שהוא 'לחם מן השמים' ויש בו קדושה וכמ"ש 'לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן' והבן. עוד י"ל שהקשו כן על משה, כיון שהיה בדרגת 'איש האלוקים' ובוודאי לא היה נצרך לזה. אחר זמן מצאתי באליה רבה (שם) שהעיר כן וז"ל "ותימא לתמיהתו, דא"כ מאי פריך בסוף פ"ק דסוטה [יד ע"א] מפני מה נתאוה משה ליכנס לא"י, הא י"ל אקדושה קאמר. ואפשר דשאני משה דשכינה תדיר לגביה אף שלא היה אוכל מפירות ארץ ישראל כדפרש"י סוף פרשת בהעלותך (במדבר יב, ד.) ולזה דקדק הש"ס וכי לאכול מפריה הוא צריך, ר"ל שמשא אינו צריך לזה" עכ"ל.
ד. בספר 'מור וקציעה' (שם) כתב וז"ל "ונוסחתנו נוחה יותר. ואף על גב דאמרינן [סוטה יד, א] וכי משה לאכול מפריה ולשבוע מטובה היה צריך, אנו להצטרפות לקבלת העלון במייל באופן קבוע נא לשלוח את המילה "צרף" למייל: m0533157838@gmail.com

ודאי צריכין להם, כי פירות א"י מוסיפים כח וחכמה, כמ"ש (ב"ב קנח:) באוירא דמחכים. ולא על חנם האריך התלמוד (ברכות מד.) להזכיר אכילה מופלגת דר' יוחנן ותלמידיו כי אכלי פירות גינוסר, שנראית באמת גוזמא. אבל ח"ו שכוונו לספר בגנותם, אלא בשבחם ובשבח א"י התכוונו. ולהודיענו שפירותיה נותנים חיים לעם עליה, ומוסיפים כח וגבורת ההשכלה, לפיכך היו מרבים לאכול מהם. ולא רעבתנים וגורגנים היו ח"ו, המבין יבין" עכ"ל. ואף לפירושו צריך לומר שהקשו על משה 'וכי לאכול מפריה הוא צריך' כיון שזכה לכל 'שערי בינה' שכן אנוש יכול להשיג ולא נחסר שום חכמה, אם כן מה תוסיף לו אכילת פירות ארץ ישראל.

ה. בספר 'מדרכי אברהם' (עמ' קע"ה) הביא בשם האריז"ל שאכילת פירות ארץ ישראל היא סגולה ליראת שמים, ולכן הקשו על משה 'וכי לאכול מפריה הוא צריך', שהרי לגבי משה 'יראת שמים מילתא זותרתא היא' כמו שאמרו חז"ל עה"פ "כי אם ליראה" במסכת ברכות (ג.). אבל אנחנו ודאי צריכים אכילת פירותיה שתוסיף בנו יראת שמים טהורה.

ו. עוד נראה לבאר הדברים כפשוטן, בוודאי השתבחה ארץ ישראל בפירותיה המתוקים והמעולים ומקרא מלא דבר הכתוב "וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש" (שמות ג, ח) וארץ ישראל היא מקור השפע הגשמי לכל העולם מחמת הקדושה שבה. לכן, כשאנו באים להודות על טובות ה' יתברך, בוודאי חובתנו להודות גם על השפע הגשמי ועל ההנאה הגשמית שנתן לנו וזה כל עניינם של 'ברכות הנהנין'. וראוי וצריך להזכיר טובה זו בברכה, שזיכנו לאכול מפריה ולשבוע מטובה. אבל כשהגמרא מדברת על תחנוניו וריבוי התפילות שהרבה משה להתפלל בשביל להיכנס לארץ, מקשה הגמרא 'וכי לאכול מפריה הוא צריך?' הן אמת, שאחר שאדם זכה להיכנס ולהנות מהאכילה, עליו להודות. אבל עדיין לא מובן, שעל זה ישים כל מגמתו וחפצו בתפילתו. כעין זה מצאתי בספר 'אור אברהם'.

ז. מקרא מלא כתוב בנביא ירמיה (ב, ז) "ואביא אתכם אל ארץ הכרמל לאכל פריה וטובה" מפורש בפסוק שאף זה נכלל במטרת ביאתנו לארץ. ועיין במלבי"ם שם וז"ל "ואביא אתכם אל ארץ הכרמל - והיתה תכלית ההבאה שני דברים, [א] לאכול פריה - לשבוע מטוב הגשמי, [ב] לאכול טובה - באשר היא ארץ מוכנת להשיג בה הטוב האמתי והאושר הנפשי" עכ"ל. מבואר שתכלית ההבאה לשני דברים, ולכן ראוי וצריך להודות אף על זה, אבל לא רק על זה. ומן הראוי לציין לשונו הנורא של השל"ה הקדוש (לך לך, ב) "יושבי הארץ צריכין להיותן בהכנע וכמו גרים, ולא יעשו העיקר להתיישב באיתן מושבו... וסימנך 'ארץ אוכלת יושביה' - היא מכלה הרוצים ליישב בה בשלוה ובתוקף לאכול פירותיה ולהנות בה לבד" עכ"ל. ע"ע באוה"ח עה"פ "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים" (ויקרא כה, לח) וז"ל "ואמרו אני ה' וגו' פירוש והגם שאני אומר לכם להוציא אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען, לא לאכול מטובה ולשבוע מפריה הוא התכלית, אלא להיות לכם לאלקים הוא עיקר הארץ, ואמרו בת"כ כל היושב בארץ ישראל מקבל עליו עול מלכות שמים" עכ"ל.

ח. בספר 'משמר הלוי' ביאר ע"פ הגר"ז בביאור נוסח הברכה בהמשך 'ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ונברך עליה בקדושה ובטהרה'. שהמילים 'בקדושה ובטהרה' לא מתייחסות לבקשה של 'ונברך עליה' אלא על הבקשה של 'ונאכל מפריה ונשבוע מטובה בקדושה ובטהרה' והכוונה לאכילת פירות מעשר שני ונטע רבעי שדינם להיאכל בירושלים בתוך החומות ואסור לאכלם בטומאה. וראייתו, שלא שייך לפרש 'מפריה' על ירושלים, שהרי 'אין נוטעין גינות ופרדסין בירושלים' וע"כ הכוונה לפירות שמביאים לתוכה כדן מעשר שני ונטע רבעי. ומעתה יתבאר היטב הנוסח 'לאכול מפריה ולשבוע מטובה' - שכל בקשתנו לקיום מצוות אכילת מעשר שני ונטע רבעי (כעין זה ברד"ק ובמלבי"ם ישעיה סב, ט).

איתא בילקוט ראובני שמשה רבינו התפלל 515 תפילות כמנין 'ואתחנן' ובספר 'פנים יפות' (שם) הוסיף רמז נאה עה"פ 'תפלה למשה' שאף תיבת 'תפלה' עולה 515 לרמוז על מנין התפילות שהתפלל משה כדי להיכנס לארץ וזה שאמר בפרק זה 'יראה אל עבדיך פעלך'. והפנ"י בברכות (לב.) כתב "איתא במדרש פליאה שהתפלל משה תקט"ו תפלות כמנין ואתחנן והוא פלאי מה בעי ללמדנו בזה?"

וכתב שם ליישב באופן נפלא וזאת בהקדים דברי המדרש ופרש"י עה"פ 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא - לאחר שכבש ארץ סיחון ועוג, אמר דמיתי שמא הותר הנדר' עכ"ל. מבואר שלפני זה לא היה פתחון פה למשה להתפלל שיכנס לארץ ישראל כיון שהיה ע"י שבועה של הקב"ה באומרו לכן לא תביאו 'ולכן' לשון שבועה היא, עד שמצא מקום לומר שמא הותר הנדר והיינו ע"י כבישת ארץ סיחון ועוג. ומצינו ג"כ בפסוק פרשת דברים שאמר הקב"ה למשה 'ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמורי ואת ארצו החל רש וגו' ויש במדרש ובפרש"י בחומש שכפה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה". נמצא לפי"ז שמאותו יום ואילך היה פתחון פה למשה להתפלל ולומר שמא הותר הנדר, ודיבור זה בכל פרשה זו היה בט"ו באב כדאיתא בפ' יש נוהלין (ב"ב קא.) דהיינו ביום שכלו בו מתי מדבר דכתיב ויהי כאשר תמו (כמבואר ברש"י ותוס' שם). נמצא שהתחיל להתפלל מט"ו באב עד ז' באדר.

עתה באו חשבון! מיום ט"ו באב עד ל' באב 16 יום. מר"ח אלול עד ל' שבט יש 177 יום [לפי חשבון חדש מלא וחדש חסר כדלעיל] ומר"ח אדר עד ז' באדר 7 ימים. סה"כ 200 יום. והנה בשבת אסור לשאול על צרכים פרטיים, לכן תפחית 28 יום, שהרי במאתיים יום יש 28 שבתות. נשאר בידך 172 יום ובכל יום התפלל 3 תפילות בסה"כ 516, אבל משה התחיל להתפלל רק בבוקרו של יום ט"ו באב שאז היה הדיבור אליו, כיון שלא היה הדיבור מתייחד עם משה אלא ביום ולא בלילה. נמצא שלא התפלל באותו יום בתפילת ערבית על זה, רק בבוקר. נמצא שהתפלל בדיוק 515 תפילות.

והוסיף הפנ"י שלפי דבריו יתיישב לשון המדרש רבה (ואתחנן) "ואתחנן אל ה' - הלכה כמה תפלות מתפלל אדם בכל יום? כך שנו חכמים **שלוש תפלות** מתפלל אדם ביום" ולכאורה היכן מרומז דבר זה בפסוק? אך לפי החשבון הנזכר הדבר מדויק כפתור ופרח.

ובספר 'טיב הפרשה' העיר הלא גם ביום טוב אסור לשאול צרכיו הפרטיים, א"כ נחסר עוד כמה תפילות? ויישב שהרי משה רבינו נסטר בז' באדר שחל בשבת כמבואר בגמרא. וכל שנה שז' באדר חל בשבת יחול גם ר"ה וגם סוכות וגם שמיני עצרת בשבת וכבר הפחתנו אותם בחשבון.

ובספר פנים יפות לבעל ההפלאה כתב לבאר חשבון התפילות באופן אחר. שהרי חטא מריבה היה ביום פטירת מרים י' בניסן שאז צמא העם למים וחטא משה במי מריבה והודיעו הקב"ה 'יען לא האמתם... לא תביאו את העם'. עתה באו חשבון! מיום י' בניסן עד סוף מלחמת סיחון ועוג כשהגיעו לערבות מואב שהיה בסוף חודש אלול (כמבואר במד"ר י"ח, ה"ם 167 יום [20 יום מחודש ניסן, ובחשבון חודש מלא וחודש חסר נמצא אייר - 29 יום סיון - 30 יום - תמוז - 29 יום אב - 30 יום אלול - 29 יום סה"כ 167] כפול 3 תפילות בכל יום הרי לך - 501 תפילות. לזה תוסיף תפילת מוסף של שבת במשך אותם חודשים הרי הם 23 [קח 167 יום ותחלק ל 7 ימי שבוע תמצא 23] תוסיף לזה תפילות מוסף ראש חודש של חמש חודשים [מחודש אייר עד אלול] תמצא בסה"כ 529. עתה תפחית 4 ימים ומעט מחודש אלול שהרי אז הגיעו לערבות מואב ואמר לו ה' אל תוסף דבר אלי' תמצא בדיוק 515 תפילות כמנין ואתחנן.

והגאון מאוסטרובצה חישב באופן אחר. משה רבינו התפלל על כך רק בימי הדין מראש השנה של שנת הארבעים ועד שמיני עצרת שהוא זמן החיתום כידוע. ועתה באו חשבון! כל יום 24 שעות כפול 21 יום בסה"כ 504 שעות ומליל שמיני עצרת ועד שעה לפנות בוקר סה"כ 11 שעות, הרי 515 שעות ואז אמר לו הקב"ה 'אל תוסף דבר אלי בדבר הזה עוד'. הפלא ופלא.

איתא בילקוט ראובני שמשה רבינו התפלל 515 תפילות כמנין 'ואתחנן'. וצ"ב מדוע לא מצינו בשום מקום **שאהרון** התפלל ואפילו תפילה אחת לבטל הגזירה ולהיכנס לארץ?

אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש (דברים ד, מא)

כתב הרמב"ם (פה"מ אבות ד, ב) וז"ל "ידוע שאינן מועילות, שלא יהיה בהן דין ערי מקלטו עד שיובדלו השלש האחרות שבארץ ישראל ואמרו (מכות י) יודע היה משה רבינו עליו השלום שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו השלש שבא"י שנאמר שש ערי מקלט תהיינה. ואמנם הבדיל אלו, מפני שאמר הואיל ובאה מצוה לידי אקיימנה. ואם כיצא בזה במשה רבינו ע"ה משיג האמתות שלם שבשלמים, נכסף להוסיף **חצי מצות עשה** על כל מעלתו ושלמותו, אין צריך לומר שיעשו מי שנצטרעה נפשם והוחזק צרעתם וקדמה" עכ"ל. ולכאורה ראה ברורה לספיקו של המנח"ח (מצוה קל"ד, ב) והמשנה למלך (ח"מ א, ז) אם יש מצווה בחצי שיעור. ויש לחלק.

מזסר

רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך (דברים ד, ט)

במשנה (אבות ג, ח) איתא "רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר, כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאלו **מתחייב בנפשו**, שנאמר (דברים ד, ז) רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך". וכן איתא במנחות (צט:): איתא "אמר ריש לקיש כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר **בלאו** שנאמר 'השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים'. רבינא אמר השמר ופן **שני** לאוין נינהו. רב נחמן בר יצחק אמר **בשלושה** לאוין שנאמר השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים. יכול אפילו מחמת אונסו, ת"ל ופן יסורו מלבבך, במסירם מליבו הכתוב מדבר". וכתב המהרש"א שם, שריש לקיש מוסיף על דברי המשנה שיש בזה גם 'לאו' לא רק 'מתחייב בנפשו'.

נלמד מכך חומרת האיסור לשכוח דבר מן הנלמד, אך צריך ביאור מהו הגדר של 'מסירם מליבו' וכי אפשר לעשות פעולה ב'קום ועשה' שעל ידה מסיר דברי תורה ומשכח תלמודו. ונראה כמה ענינים בזה: א. **הלומד ואינו חוזר** הרי הוא בחזקת שישכח. ומלבד זאת ראוי לציין לשונו הנורא של המהר"ל (דרך חיים ז, ז) "מי שלומד תורה ואינו חוזר עליה, דומה לזורע ואינו קוצר, ואין לך בזיון יותר ממי שזורע ומניח אותו לעופות השמים לאכול, הנה אין ספק שהוא מבזה את הזרע, כי אחר שזרעו מניחו לאכול לעוף השמים. וכך הוא מי ששנה ואין חוזר על תלמודו הוא מבזה את התורה". ב. **הנמשך אחר תענוגות העולם הזה** מעבר לנצרך לבריאות הגוף והנפש נחשב 'יושב ומסירם מליבו'. כמו שהגמרא במסכת שבת (קמז:): מספרת 'רבי אלעזר בן ערך [שעליו אמרו אבות ב, ח, 'מעייין המתגבר'] איקלע להתם אימשיך בתר חמרא דפרוגייתא ומיא דדיומסת [וברש"י שם 'חמרא דפרוגייתא' - שם מדינה שיינה משובח. 'דיומסת' - שם נהר שמימי מלוחים] איעקר תלמודיה [שכח תלמודו] כי הדר אתא קם למיקרי בספרא, בעא למיקרא החדש הזה לכם, אמר החרש היה לבם, בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה". מבואר בגמרא שאם האדם נמשך לתענוגות העולם הזה יותר מהנצרך לו (כל אחד לפי דרגתו וענינו) בד בבד 'נעקר לימודו' ומשכח מה שלמד, ובוודאי בכך נחשב 'יושב ומסירם מליבו' ה' ירחם.

אחי ורעי בני הישיבה הקדושה, אחר זמן קיץ נפלא גדוש ועמוס בעיון ובבקיאות, נצרכת מנוחה לגוף ולנפש ועל זה אמרו 'מתוקה שנת העובד'. אבל בד בבד 'השמר לך ושמור נפשך מאד פן יסורו מלבבך' ואף בימים אלו של מנוחה 'ירבה בישיבה' לחזור על תלמודו ולאגור כוחות לקראת זמן אלול הבא עלינו לטובה, אמן.

